

boeken

Ebbe Rost van Tonningen
op zoek naar zijn vader

19

Nederland als betoverd gebied

Oek de Jong
Pier en oceaan
Atlas Contact; €39,95

★★★★★

Sommige lezers schijnen er niet zo goed tegen te kunnen dat de oordelen over een besproken boek (of film of cd) in verschillende recensies zo uiteen kunnen lopen. Daar is een eenvoudige oplossing voor: lees alleen deze krant, dan zit je altijd goed. Schreef Oek de Jong nu wel of niet zijn magnum opus met de roman *Pier en oceaan*? In dat soort uitgeversgeschetter gaan we hier natuurlijk niet mee, maar *Pier en oceaan* is hoe dan ook een in alle opzichten fascinerend boek. Zelfs de zwakke punten ervan – die in sommige besprekingen met een zekere gretigheid zijn aangestipt – dragen bij aan de algehele feestvreugde.

Met *Pier en oceaan* heb je een zeer persoonlijke geschiedenis in handen waarin gedurende 804 bladzijden het Nederland wordt opgeroepen van de jaren vijftig, zestig en begin jaren zeventig van de twintigste eeuw. Het is een bijzonder individuele geschiedenis, die van Abel Roorda, en toch herkende ik er elke alinea van, en dat terwijl ik er in de jaren vijftig nog niet eens was. Misschien is dat niet helemaal goed uitgedrukt, ik bedoel: dat ik er van alles en nog wat in herkende, wat ik eigenlijk wil zeggen, is dit: ik ging er volledig in op. Hele stukken van het boek verplaatsten me naar mijn eigen jeugd – en toch ben ik nooit scheel geweest, zoals Abel, en de provincies Friesland en Zeeland, waar zeer grote gedeelten van de roman zich afspelen, ken ik nauwelijks. Ik ben wel protestants-christelijk opgevoed en de stad Amsterdam, waar ook scènes zijn gesitueerd, ken ik op mijn duimpje.

Deze persoonlijke opmerking was even nodig, want *Pier en oceaan* zal bij veel lezers een vergelijkbare reactie oproepen. Het boek leest bij velen alsof je door een nostalgisch fotoalbum bladert. En dit hele project zou niet meer dan dát zijn, het bekijken van kiekjes, wanneer De Jong er niet ook in was geslaagd de afzonderlijke plaatjes in beweging te krijgen.

Laten we eerst even naar zo'n plaatje kijken. Het is 1952. Dina Houttuyn is een jonge vrouw en in verwachting van haar eerste kind. De hele situatie benauwt haar. Ze 'vlucht' van haar woonplaats Breda naar Amsterdam, waar ze is opgegroeid in de chique Gabriël Metsustraat in Zuid. Maar daar is niemand thuis. Uiteindelijk belandt ze in Zandvoort, waar haar ouders, om 'aan de drukkende warmte in de stad te ontkomen' zich 'hadden geïnstalleerd in Royal'. Met haar ouders zit Dina vervolgens op het terras van het hotel. En dan komt er een

zin die met een enorme afstandelijkheid is geschreven, namelijk deze: 'Ondanks de warmte droeg de ober zijn zwarte jasje en een smetteloos wit voorschoot.'

Zo lopen in Parijs de obers nog steeds rond, maar in het Zandvoort van nu kom je ze niet meer tegen. In de jaren vijftig was het echter de gewoonste zaak van de wereld. En dat maakt die zin zo afstandelijk: vanuit het nu worden de jaren vijftig opgeroepen; er wordt voorbijgegaan aan de beleevingswereld van de personages zélf.

In de korte passage die volgt, en die voornamelijk bestaat uit dialoog, is heel erg een auteur aanwezig die zijn best doet om die sfeer van de jaren vijftig vast te houden.

Meneer Houttuyn zegt: 'Kind, neem een sorbet. (...) Daar koel je van af. Of moet je eerst iets eten?' Zijn dochter zegt: 'Ik rammel van de honger.' Meneer Houttuyn zegt: 'Neem de vissoep.' Waarop deze zin volgt: 'Dina stak vol afschuw haar tong uit en schudde haar hoofd.'

Dit is een foto.

Oppervlakkig beschouwd is iemand hier tamelijk zwak aan het schrijven. Maar, en nu komt het verbluffende: zo pakt dat niet uit. Dat komt doordat De Jong de boel allang heeft gedramatiseerd. Wij weten welk beeld Dina voortdurend voor zich ziet, want daar

Alsof je door een nostalgisch fotoalbum bladert

begon de roman mee: het is een schokkende voorstelling van een naakte en zich aan haar opdringende vrouw. De tuttigheid van de jaren vijftig wordt overbelicht (door de toon; door de voortdurende zon die over alles schijnt; door die smetteloos geklede ober) en een ijzersterk contrast daarmee vormt het kolken in Dina's brein.

Zo'n tweehonderd bladzijden later beleeft deze passage haar apotheose. Het is dan inmiddels 1962. De Jong beschrijft Dina in bed terwijl ze met haar man de liefde bedrijft. Of doet ze dat eigenlijk wel met haar man? De Jong kruipt weer in het hoofd van Dina en noteert: 'Elena was er ook, aanvankelijk niet duidelijk, niet ergens. Maar ze was aanwezig en voegde zich bij hen. Ze waren met zijn drieën.' Zelfs die ogenschijnlijke redundantie

Oek de Jong

('Ze waren met zijn drieën'; ja, we kunnen allemaal tellen!) is hier ijzersterk (want ze zijn natuurlijk helemaal niet met zijn drieën!).

Dat is één van de grote kwaliteiten van deze roman. Een soort schijnbare onhandigheid leidt tot geraffineerde effecten. Je ziet de foto's, je kijkt naar de plaatjes, en de gevoelige lezer vermoedt, voelt en ziet de kolkende be-

weging eronder.

Die houding, en dat maakt deze roman echt razend knap, is bovendien kenmerkend voor Dina's oudste zoon Abel. In hem komt alles samen: de geschiedenis van zijn (voor)ouders, de statische kijk op de werkelijkheid, zijn behoefte om daar beweging in te creëren en er een wereld áchter te vermoeden en zijn angst daarvoor en

Biografie Jelle Zijlstra

Jelle Zijlstra (1918-2001) is de enige minister-president uit de twintigste eeuw zonder biografie, maar daar komt binnenkort verandering in. Het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen zoekt een promovendus die eind 2016 de biografie af kan hebben. Zijlstra was premier (1966-1967), en daarna president van De Nederlandsche Bank (1967-1982).

FOTO JAN VAN BREDA

ontkenning daarvan. Abel betreedt, zoals een hoofdstuk in de roman heet, letterlijk en figuurlijk 'betoverd gebied'.

Het is het Nederland van vroeger en nu. In *Pier en oceaan* komt dat Nederland verbluffend realistisch tot leven. Herkenbaar en vreemd tegelijk.

ARIE STORM

Magisch mannenhoofd op de steppe

Tommy Wieringa
Dit zijn de namen
De Bezige Bij, €19,90

★★★☆☆

In zijn nieuwe roman *Dit zijn de namen* neemt Tommy Wieringa ons mee naar een grensstadje op de steppe, genaamd Michailopol. Hoofdpersoon is Pontus Beg, een 53-jarige politiecommissaris die lijdt aan een koude voet en een existentiële crisis, al heeft hij dat laatste zelf niet in de gaten: 'Gevoelens waren voor gelukkige mensen,' denkt hij ergens, en daarmee is de toon gezet: afstandelijk en onderkoeld. Beg is in alles de tegenpool van de pathetische, overgevoelige titelheld uit *Caesarion* (2009). Ook Wieringa's succesroman *Joe Speedboot* (2005) lijkt afkomstig te zijn uit een ander schrijversleven. In *Dit zijn de namen* is het Wieringa ernst.

De roman begint veelbelovend, met de beschrijving van het leven van de alleenstaande politiecommissaris. De troosteloze sfeer in de voormalige Sovjet-Unie wordt met veel oog voor detail opgeroepen, want Wieringa ziet de schoonheid in alles wat lelijk, aftands en groezelig is: de borden 'koude soep' die naar binnen worden gelepeld, de armetierige liaison tussen Beg en zijn huishoudster Zita, die zich door hem een kunstgebit heeft laten aansmeren: 'De tandtechniker had goed werk geleverd: als ze lachte, was het of ze een juwelenkist opende.'

De wederwaardigheden van Beg worden afgewisseld met hoofdstukken waarin een groep illegale immigranten een helletocht maakt over de steppe, op zoek naar een nieuw en beter leven. We lezen over honger, wanhoop, kou, intense pijn. We lezen over wreedheid, buitensluiting, haat – typische groepsprocessen die onder dit soort dramatische omstandigheden nu eenmaal de kop opsteken. Soms valt er in de groep een dode. Snel trekt één van de overlevenden zijn schoenen aan: 'Als de groep voor haar afzonderlijke leden moest gaan zorgen, verzwakte ze.'

Aanvankelijk is de link tussen de twee verhaallijnen onduidelijk, hoe-

Het boek zal het waarschijnlijk goed doen bij de leesclubs

Tommy Wieringa

FOTO MARCEL ISRAEL

wel die steppe natuurlijk een bindend element is, maar na verloop van tijd wordt duidelijk dat Wieringa een echt thema met ons gaat behandelen, en 'behandelen' is hier het juiste woord: het is een lange, lange zit. Het grootste probleem is dat de 'groep' als personage wordt gepresenteerd, terwijl je die mensen afzonderlijk wilt leren kennen. Nu blijven ze op afstand, hoe tragisch hun lot ook is.

Het overkoepelende thema is trouwens religie.

Hoe pakt Wieringa het aan? Eerst is de politiecommissaris aan de beurt. Hij herinnert zich op een dag ineens een Joods liedje dat zijn moeder vroeger voor hem zong. Dat liedje brengt hem eerst op het spoor van een rabbijn en vervolgens op dat van zijn Joodse wortels, want dat is de grote verrassing die het leven voor Beg in petto heeft: hij blijkt Joods te zijn. Deze ontdekking vervult hem met een magisch verlangen naar een beter leven: 'Zijn oude ziel afleggen, dat rafelige, versleten ding, er een nieuwe voor in de plaats krijgen. Wie wilde dat niet? Wie zou zoiets afwijzen?'

De vluchtelingen niet, in elk geval. Ook zij hebben het zwaar (en dat is

zacht uitgedrukt), en daarom klampen ook zij zich vast aan een magisch geloof – niet in de Thora, maar in een mannenhoofd dat één van hen bij zich draagt. Dat hoofd moet verlossing brengen, daar komt het op neer. Overigens is het hoofd niet alleen een magische relikwie, het wordt later ook de inzet van een moordonderzoek, want halverwege de roman komen de twee verhaallijnen samen en dan wil Beg natuurlijk weten wat er zich op de steppe precies heeft afgespeeld.

Het boek bevat genoeg sterke hoofdstukken. Toch doen de trage, zich voortslepende scènes met de groep vluchtelingen de roman de das om. Daar zal Wieringa niet om malen, omdat hij een idee heeft willen presenteren, geen meeslepende vertelling. *Dit zijn de namen* zal het waarschijnlijk goed doen bij leesclubs: het boek bevat een paar dijken van thema's (immigratie, religie) die worden uitgewerkt met verwijzingen naar de Bijbel en de Jodenvervolging. Kortom: met een glaasje wijn erbij moet die discussie wel op gang komen.

KARIN OVERMARS

Slecht nieuws voor Canada Gold

Kevin Guilfoile
De duizend
Vertaling Kathleen Button
Marmer, €19,95.

★★★☆☆

Als kleine meid was Canada Gold door haar adhd-aandoening een lastig stuk vreten. Haar vader besloot bij haar een neurostimulator te laten inbrengen, in de woorden van de auteur 'een pacemaker voor het zenuwstelsel'. Dat hielp. Bovendien leidde het tot een onvoorstelbare toename van haar waarnemingsscherpte en geheugencapaciteit. Nu, tien jaar later, maakt ze daar dankbaar gebruik van aan de poker- en blackjacktafels van Las Vegas en als rechtbankgetuige.

Vader Soloman had eveneens zijn voordeel gedaan met zo'n instrument, hoewel hij daarvoor ook al bekend stond als een uniek getalenteerde componist. Het apparaatje stelde hem echter in staat een onvoltooid requiem van Mozart te completeren in de zekerheid dat zijn bijdrage identiek was aan wat het genie zelf bedacht zou hebben. Kort daarna werd

Gold vermoord, en de partituur is sindsdien spoorloos.

Uit deze ingrediënten valt een aardige thriller te destilleren. Maar Guilfoile heeft nog meer pijlen op zijn boog. Een geheim genootschap laat zijn oog vallen op zowel het requiem als Canada's neurostimulator. 'De duizend' noemen ze zich. Hun voorvaderen waren leerlingen van de wiskundige Pythagoras, wiens beroemde driehoeksstelling slechts het tipje vormde van zijn wetenschappelijke vergezichten.

Dat is slecht nieuws voor Canada. Te meer omdat het genootschap al eeu-

Een vreemd allegaartje door de overdadige thematiek

wen geleden uiteengevallen is in twee even onfrisse fracties. De opportunistische mathematici willen met behulp van het apparaatje de wereldheerschappij verwerven, de fundamentalistische acusmatici zoeken genoegdoening voor Canada's blasfemische levenswandel.

Door de overdadige thematiek is *De duizend* een vreemd allegaartje geworden. Guilefoiles pogingen om het verhaal een wetenschappelijke context te geven, blinken uit door nietszeggendheid.

Daarvoor blijft het een raadsel hoe de wiskundige zijn positie van cultheld heeft kunnen verwerven. Misschien gokte de auteur erop dat door zijn fluweelzachte, geleerd ogende proza het kritische vermogen van de lezers tijdelijk op een laag pitje kwam te staan. Om in de klassieke sfeer te blijven: een pyrrusoverwinning van de schrijver.

HANS KNEGTMANS